

Herrestad L1969:2365, L2022:9287 samt L2023:561, Uddevalla kommun, Västra Götalands län

Avgränsande arkeologisk förundersökning samt arkeologisk undersökning
i form av schaktningsövervakning av boplatslämningar

Andreas Toreld, Stig Swedberg och Erik Vajking
Kulturlandskapet rapporter 2023:5

**Herrestad L1969:2365, L2022:9287 samt L2023:561,
Uddevalla kommun, Västra Götalands län**

Avgränsande arkeologisk förundersökning
samt arkeologisk undersökning i form av
schaktningsövervakning av boplatsslämningar

Andreas Toreld, Stig Swedberg och Erik Vajking

Administrativa uppgifter

Fastighet: Torsberg 2:2, Herrestads socken, Uddevalla kommun, Västra Götalands län
Länsstyrelsebeslut datum / dnr avgränsande förundersökning: 2023-01-11 / 431-49940-2022
Länsstyrelsebeslut datum / dnr undersökning i form av schaktningsövervakning: 2023-02-24 / 431-6470-2023
Uppdragsnummer (Fornsök): 202300100
Uppdragsgivare: Uddevalla Vatten AB
Fältarbetsperiod: 2023-02-01 - 2023-02-02 respektive 2023-02-27 - 2023-03-01
Projektnummer: 23013 respektive 23053
Projektansvarig: Stig Swedberg
Fältansvarig: Andreas Toreld
Övrig personal: Erik Vajking
För personalens meriter hänvisas till Kulturlandskapets hemsida.
Underkonsulter: NCC
Undersökningsområdets storlek: 2810 m²
Belägenhet i SWEREF 99 TM: Norr 6471820 m, Öst 312100 m
Höjd över havet: 30-35 meter
Digitalt dokumentationsmaterial: Fotolista, schaktlista, fyndlista (ods), foton (jpg) samt mätfiler (ssf).
Digitalt dokumentationsmaterial förvaltas av Kulturlandskapet.
Fynd: Har omhändertagits. Antal fyndposter: 1. Fynd förvaras hos Kulturlandskapet fram till fyndfördelning.
Provmaterial: Allt provmaterial har analyserats.

Herrestad L1969:2365, L2022:9287 samt L2023:561, Uddevalla kommun, Västra Götalands län Avgränsande arkeologisk förundersökning av boplatz samt en arkeologisk undersökning i form av schaktnings- övervakning av fornlämning L2023:561

Kulturlandskapet rapporter 2023:5
© Kulturlandskapet 2023

Författare: Andreas Toreld, Stig Swedberg och Erik Vajking
Foton: Där fotograf ej anges är bilder tagna av fältpersonalen.
Omslagsbild framsida: Andreas mäter profil i schakt 9. Foto mot norr.
Bild baksida: Förundersökningsområdets östra delyta. I bakgrunden anas Torp Köpcentrum. Grävmaskinen står vid schakt 7. Foto mot öster.
Orienteringskarta: Framställd av Kulturlandskapet med data från Länsstyrelsen i Västra Götaland.
Topografisk grundkarta samt plankarta: Tillhandahållen av uppdragsgivaren.
Övriga kartor och situationsplaner: Framställda av Kulturlandskapet med data från Lantmäteriet.
Upphovsrätt: Om inget annat anges enligt Creative Commons licens CC BY.
Redigering och layout: Andreas Hansen, Omland Form och Fotografi

Sökord: Bronsålder, rabbad keramik, Bohuslän

Kulturlandskapet
Ekelidsvägen 5
457 40 FJÄLLBACKA
www.kulturland.se
kontakt@kulturland.se

Innehåll

Sammanfattning	5
Del 1 Inledning	
Syfte	7
Undersökningsområdet	7
Tidigare undersökningar	7
Metod	8
Förmedling	8
Del 2 Resultat förundersökning	
Schakt	9
Anläggningar	9
Fynd	10
Analysresultat	11
Del 3 Resultat schaktningsövervakning	
Del 4 Tolkning och vidare åtgärder	
Tolkning	14
Värdering av måluppfyllelsen	15
Förslag på vidare åtgärder	15
Lagstiftning	15
Källor	17
Bilagor	
Bilaga 1 – Schakt	20
Bilaga 2 – Anläggningar	21
Bilaga 3 – Fynd	22

Herrestad L1969:2365, L2022:9287 samt L2023:561, Uddevalla kommun, Västra Götalands län

Avgränsande arkeologisk förundersökning
samt arkeologisk undersökning i form av
schaktningsövervakning av boplatslämningar

Sammanfattning

Arkeologisk förundersökning, avgränsande

Uddevalla Vatten AB projekterar för nedläggning av VA-ledningar inom, bland annat, fastigheten Herrestad-Torsberg 2:2. Inom fastigheten, strax söder om planerat arbetsföretag, ligger fornlämning L1969:2365, en boplat. I direkt anslutning till arbetsföretaget ligger även fyndplatsen L2022:9287, registrerad som övrig kulturhistorisk lämning.

Länsstyrelsen i Västra Götaland har gett Kulturlandskapet i uppdrag att utföra en avgränsande arkeologisk förundersökning med syfte att fastställa utbredningen av boplaten L1969:2365 inom arbetsområdet, samt om möjligt antikvariskt bedöma fyndplatsen L2022:9287 och avgränsa denna gentemot arbetsföretaget.

Området ligger cirka 1 kilometer sydväst om Torp Köpcentrum, strax söder om väg 161. Östra delen av förundersökningsområdet utgörs av aktiv åkermark medan den västra delen är före detta åkermark.

Den avgränsande förundersökningen utfördes 1-2 februari 2023. Det togs sammanlagt upp 12 schakt med grävmaskin, fördelade på 9 schakt inom östra delytan och 3 inom västra delytan. Lagerföljden bestod i huvudsak av lerig matjord, följd av gulbrun lera.

En anläggning påträffades i östra delen av förundersökningsområdet. Det var en oval grop

med synlig keramik i ytan. Kärlet har troligen varit ett medelstort tunnformat förrådskärl. Kol från gropan daterades till yngre bronsålder. Anläggningen låg långt ifrån tidigare registrerade lämningar och registrerades därför som en ny fornlämning: L2023:561.

Kulturlandskapet anser att boplaten L1969:2365 inte kommer att påverkas av arbetsföretaget och att L2022:9287 fortsatt skall bedömas som en fyndplats, det vill säga övrig kulturhistorisk lämning. Den nyregistrerade fornlämningen L2023:561 och dess kringliggande fornlämningsområde påverkas av arbetsföretaget och vidare antikvariska åtgärder bedömdes nödvändiga.

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning

Kulturlandskapet fick i uppdrag av Länsstyrelsen att utföra en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning av fornlämning L2023:561.

Syftet med schaktningsövervakningen var att på ett vetenskapligt sätt dokumentera fornlämningen. Schaktningsövervakningen genomfördes 27 februari – 1 mars 2023. Inga ytterligare anläggningar eller fynd påträffades vid avbanningen.

Kulturlandskapet bedömer L2023:561 som undersökt och borttagen i och med detta.

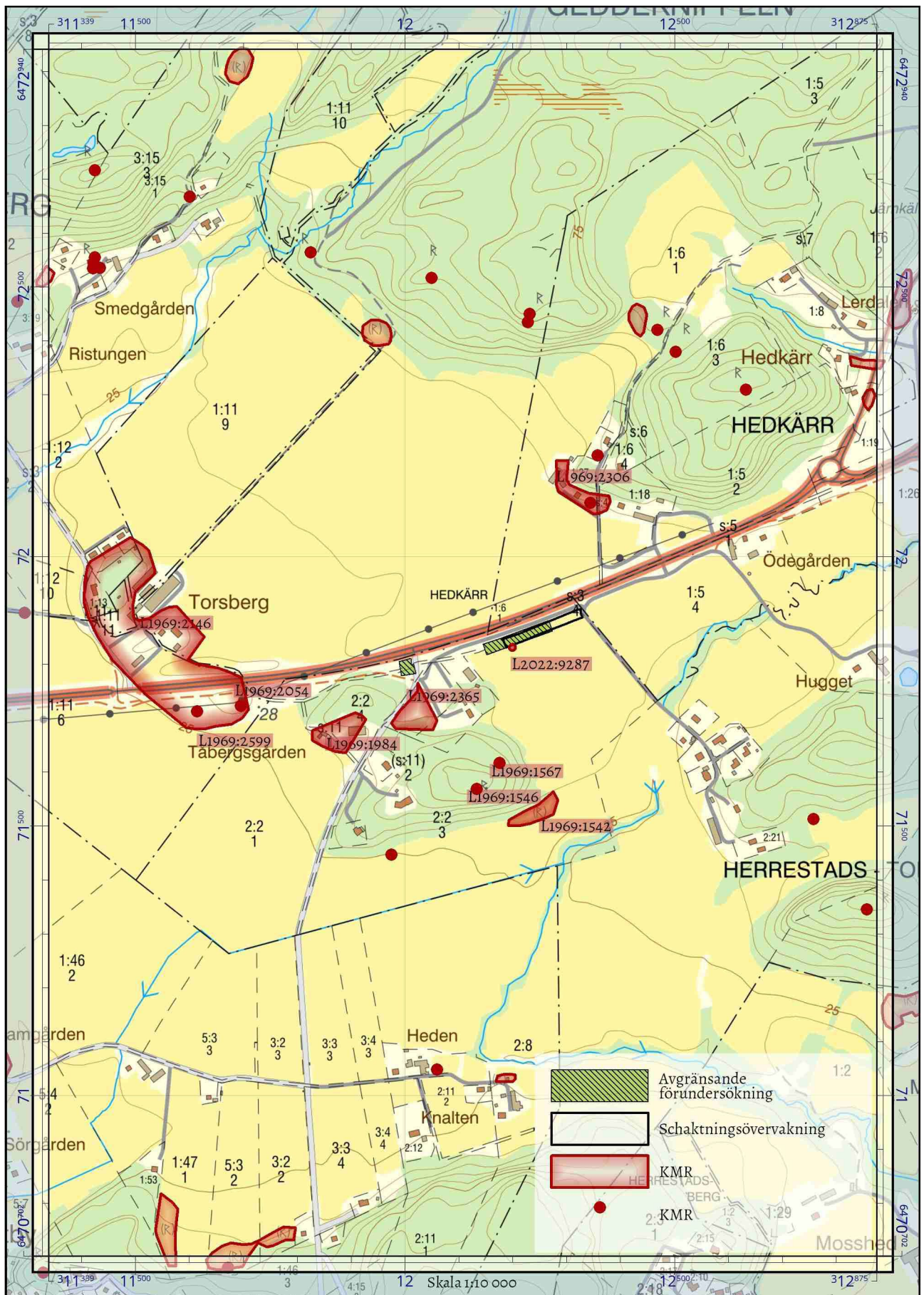

Illustration 1. Kartan visar läget för förundersökningsområdet, samt läget för omkringliggande fornlämningar och övriga lämningar som nämns i texten. © Lantmäteriet.

Del 1 Inledning

Syfte

Udd evalla Vatten AB projekterar för nedläggning av VA-ledningar inom, bland annat, fastigheten Herrestad-Torsberg 2:2. Inom arbetsområdet finns en bullervall, i anslutning till denna planeras styrd borrning. Inom fastigheten, strax söder om planerat arbetsföretag, finns fornlämning L1969:2365, tidigare Herrestad 133:1, en boplat. I direkt anslutning till arbetsföretaget finns även fyndplatsen L2022:9287, registrerad som övrig kulturhistorisk lämning.

Länsstyrelsen i Västra Götaland har gett Kulturlandskapet i uppdrag att utföra en avgränsande arkeologisk förundersökning inom arbetsområde för VA-ledningar. Beslutet om arkeologisk förundersökning fattades enligt 2 kap. Kulturmiljölagen.

Syftet med den avgränsande förundersökningen var att ge Länsstyrelsen ett beslutsunderlag inför prövning om tillstånd till ingrepp i fornlämning. Den avgränsande förundersökningen skulle fastställa utbredningen av boplaten L1969:2365 inom arbetsområdet, samt om möjligt, antikvariskt bedöma fyndplatsen L2022:9287 och avgränsa denna gentemot arbetsföretaget.

Kulturlandskapet fick i uppdrag av Länsstyrelsen att utföra en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning av fornlämning L2023:561, en grop med fynd av rabbad keramik. Beslutet om arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning fattades enligt 2 kap. Kulturmiljölagen.

Syftet med undersökningen var att med ett vetenskapligt sätt dokumentera fornlämning L2023:561.

Undersökningsområdet

Förundersökningsområdet var cirka 3 500 m² stort och fördelat på två ytor, öster respektive väster om bullervallen. Det är beläget cirka 1 kilometer sydväst om Torp Köpcentrum, strax söder om väg 161, *illustration 1*. Området har sedan länge brukats som åkermark. Östra delen av förundersökningsområdet utgörs av aktiv

åkermark medan den västra delen är före detta åkermark. Åkermarken finns markerad på 1930-talets ekonomiska karta.¹ Området mellan delytorna har exploaterats för väg och bullervall.

Området för schaktningsövervakning omfattade cirka 5 800 m² öster om bullervallen inom arbetsområdet för VA-ledning. Området utgörs av åkermark.

I närområdet finns flertalet fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar registrerade, främst by/gårdstomter. Cirka 100 meter sydväst om förundersökningsområdet ligger gårdstomten L1969:1984 och 300-500 meter i västlig riktning finns bytomten L1969:2146. Cirka 300 meter mot nordost ligger gårdstomten L1969:2306. Cirka 300 meter söderut ligger boplaten L1969:1542. Inom denna har 1 spån, 1 bränd skrapa, 1 kärna samt ett 10-tal avslag och ett par bitar bränd flinta hittats. I närheten av boplaten, högst upp på berget, ligger även två stensättningar: L1969:1546 och L1969:1567. En annan stensättning, L1969:2054, har legat 300 m väster om förundersökningsområdet. Den är numera undersökt och borttagen.²

Tidigare undersökningar

Inga undersökningar har tidigare genomförts inom L1969:2365 eller L2022:9287.

Vid Göteborgsinventeringen 1921 gjordes ett fynd av en hjärtformad pilspets på åkern: 150 meter öster om det ställe där vägen till Utby tar av från stora landsvägen. Det ungefärliga läget markeras av L2022:9287. Vid Riksantikvarieämbetets revideringsinventering 1990 gjordes ett 10-tal fynd av slagen flinta inom boplaten L1969:2365. Hälften av fynden var svallade.³

Stensättningen L1969:2054 undersöktes av Bohusläns museum 1996. Stensättningen innehöll keramik, fragment av en benkam, flintavslag och små fragment av brända ben. Keramiken ansågs vara från perioden yngre bronsålder – äldre järnålder. Inga vidare analyser utfördes på materialet. Ytterligare en förmodad stensättning,

¹ Informationskartan Västra Götaland

² KMR

³ KMR

L1969:2599, undersöktes samtidigt men bedömdes som sentida röjningssten.⁴

Inför Nordlänken vid Torps köpcentrum undersöktes två boplatser med dateringar till bronsålder. Inom L1960:9288, Herrestad 416, framkom bland annat två härdar vilka daterades till mitten respektive äldre delen av bronsålder. Analyser av makroprov resulterade enbart i fynd av hallonfröer. Vedartsanalysen noterade björk och hassel. Inom L1960:9289, Herrestad 417, framkom bland annat en kokgrop daterad till mitten av bronsålder samt en härd daterad till senare delen av bronsåldern. Ingen av anläggningarna analyserades makrofossilt. Vedartsanalysen visade att innehållet bestod av ek, björk och hassel. Inga fynd gjordes som kopplades till anläggningarna. Sammantaget anser författaren att resultaten ger intryck av att anläggningarna representerar tillfälliga aktiviteter i området.⁵

Inom L1960:9289 hittades även botten av ett keramikkrärl i en grop. Typologiskt bedömdes keramiken som förromersk till romersk järnålder även om en äldre datering inte kunde uteslutas.

⁴ Bark 2009

⁵ Munkenberg 2017

Träkol från gropan daterades till förromersk järnålder.⁶

Metod

Vid förundersökningen togs schakt upp med grävmaskin. Placeringen av schakten anpassades efter nedgrävda el- och fiberkablar, samt i viss mån efter hur blöt markytan var. Schakten rensades för hand efter varje skoptag, fynd och anläggningar registrerades. Schakten mättes in med RTK-GPS, beskrevs och fotograferades. Lagerföljden beskrevs och fotograferades i varje schakt. Metalldetektor användes i de upptagna schakten. Alla schakt lades igen efter avslutat fältarbete. Endast fynd av vetenskapligt intresse tillvaratogs.

Vid schaktningsövervakningen banades en sammanhängande yta av. Ytan mättes in med RTK-GPS, beskrevs och fotograferades. Metalldetektor användes inom den upptagna ytan.

Förmedling

Rapporten finns tillgänglig på Kulturlandskapets hemsida samt på Fornsök. I övrigt har inga särskilda förmedlingsinsatser utförts.

⁶ Hernek & Ortman 2013

Del 2 Resultat förundersökning

Den avgränsande förundersökningen utfördes 1-2 februari 2023 av arkeologerna Andreas Toreld och Erik Vajking. NCC ställde en larvgående respektive en hjulgående grävmaskin med maskinist till förfogande. Vädret var under båda dagarna soligt och temperaturen några plusgrader. Marken var blöt, men tjälfri.

Schakt

Vid förundersökningen togs sammanlagt 12 schakt upp med grävmaskin, fördelade på nio schakt inom östra delytan och tre inom västra delytan, *illustration 2 och 3*. Ytorna separerades av en bullervall och ett vägområde, under vilka styrd borrhning skulle ske. Schakten var 6 - 7 meter långa och 1,8 - 2,5 meter breda, motsvarande cirka 144m². Schaktens djup varierade mellan 0,4 - 0,6 meter. Lagerföljden bestod i huvudsak

av lerig matjord, följd av gulbrun lera, *bilaga 1* samt *illustration 5 och 6*.

Inom schakt 6 påträffades i den gulbruna leran fläckiga partier med ljusbrun/mörkbrun silt på ett djup av 0,45 meter. En mörkbrun fläck registrerades som anläggning 1. I västra delen av schakt 10 framkom en koncentration av större stenar, detta tros vara en rest från en äldre stengärdesgård, alternativt en stentipp. I botten av schakt 11 påträffades en stenfylld dränering. Slutligen framkom en grusig/sandig lagerremsa i matjorden i mitten av schakt 12. Troligen var det rester av en äldre vägbank.

Anläggningar

Längst österut, i schakt 6, framkom 0,45 meter under markytan en anläggning i form av en oval grop, 0,8 x 0,7 meter stor och cirka 0,1 meter djup, *bilaga 2* och *illustration 4*. I den norra delen av anläggningen syntes keramik i ytan. Efter samtal med Länsstyrelsen beslutades att anläggningen skulle delundersökas samt att keramiken skulle tillvaratas. Fyllningen bestod av

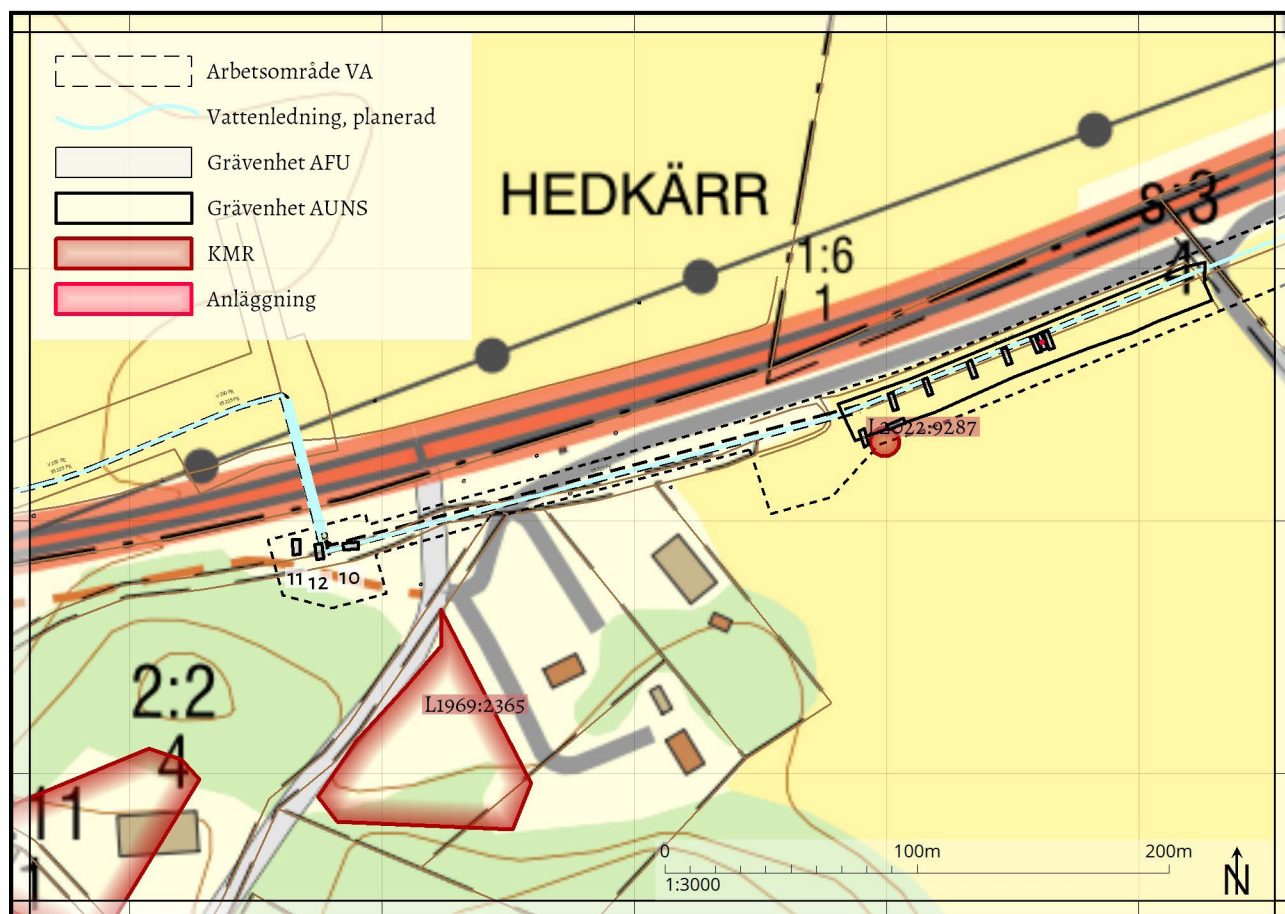

Illustration 2. Kartan visar de grävda schakten vid förundersökningen inom arbetsområde för VA-planering. Schaktnummer utsatt för det västra området. © Lantmäteriet.

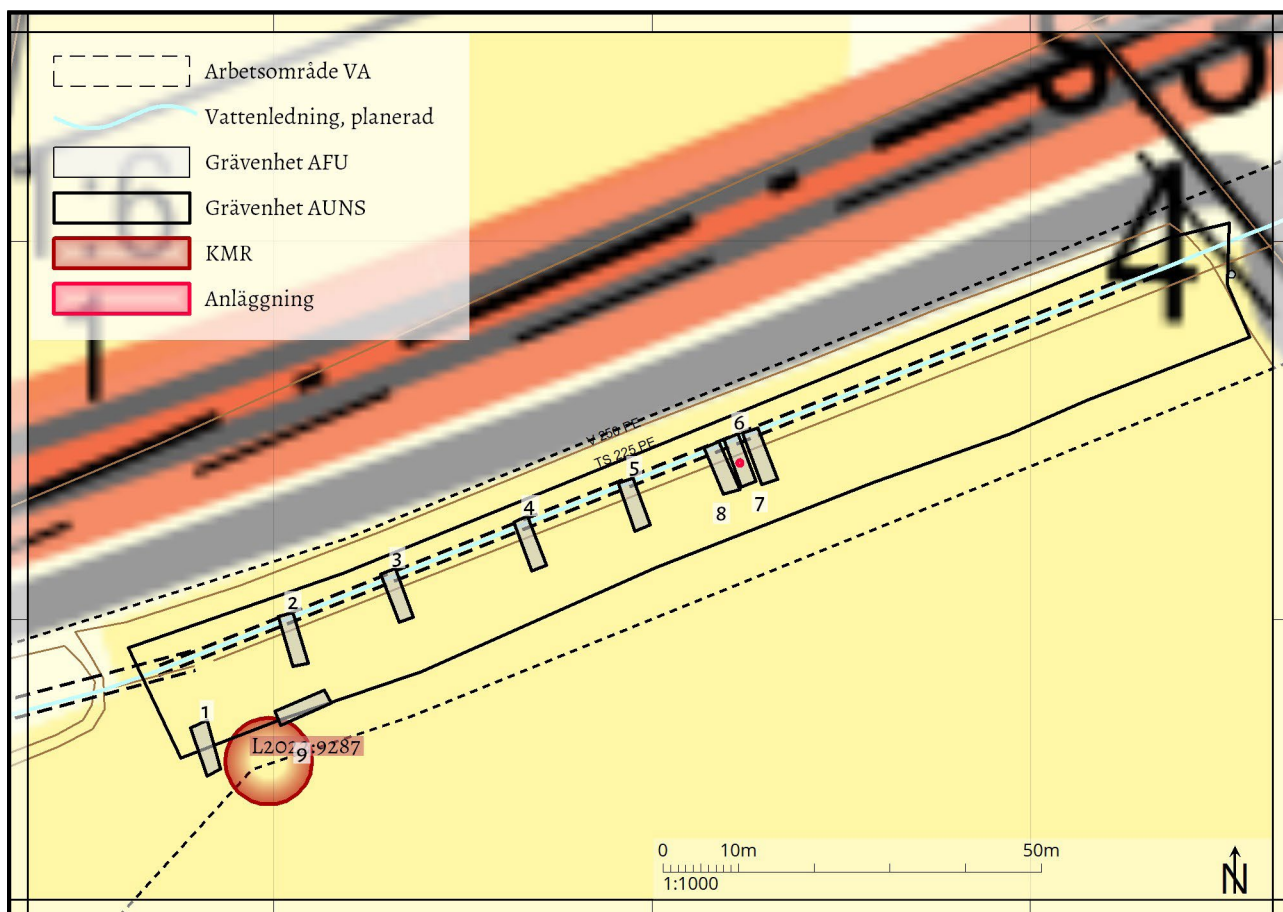

Illustration 3. Kartan visar de grävda schakten vid förundersökningen inom det östra området samt anläggning 1/L2023:561. © Lantmäteriet.

mörkbrun silt, lite sotig, med innehåll av keramik, enstaka skörbrända stenar samt sparsamt med kol. Dessutom framkom ett svårbestämt sammanklumpat material. Kol- och makroprov insamlades från anläggningen samt ett par av klumparna. För att undersöka om det fanns fler anläggningar i närområdet togs schakt 7 och 8 upp på var sin sida om schakt 6, endast en smal profilvägg skiljde mellan schakten. Inga fler anläggningar eller fynd påträffades i dessa. Anläggningen var belägen långt ifrån tidigare registrerade lämningar och registrerades som en ny fornlämning: L2023:561, boplatslämning övrig.

Fynd

Keramiken från anläggning 1 i schakt 6 utgjordes av ett större antal skärvor som låg väl sam-

Illustration 4. Lodfoto över anläggning 1 som påträffades i schakt 6. Till vänster om norrpilen, i det siltiga lagret, ligger större bitar av keramik in situ. Nedanför norrpilen ligger insamlade fynd av keramik från samma kärl.

Tabell 1. Vedartsanalys och ¹⁴C-analys

Prov nr	Anl nr	Lämning nr	Vedart *)	Cedad nr	BP-år	Δ13C (‰)	Datering 68,2%	Datering 95,4%	Medianvärde	Mö h
1	1	L2023:561	<u>Al</u>	LTL31655	2896 ± 40	-25.4 ± 0.3	1187-1011 fKr	1216-935 fKr	1083 fKr	31,8

*) Understruket = daterat material.

OxCal v4.4.4 Bronk Ramsey (2021); r:5 Atmospheric data from Reimer et al (2020)

lade i den norra delen av anläggningen staplade på varandra med insidan upp. Alla påträffade skärvor tillvaratogs. Det är troligt att fler skärvor funnits som försvunnit vid plöjning och/eller vid förundersökningens schaktning. Den sammanlagda vikten var 363 gram. De tros ursprungligen vara från samma kärl. Många skärvor kunde efter rengöring sammanfogas till större stycken. De utgörs av bukbitar med rak eller svagt konvex vägg. Inga botten- eller mynningsbitar påträffades. Utsidan är rabbad med fingerdragna ränder. Flera bitar är spjälkade och dåligt genombrända. Skärvtjockleken är 8-10 mm. Magringen är krossad granit/gnejs, med största magringskorn 1 mm. Det största av de sammanfogade styckena utgör 15 cm av kärlets omkrets. Den beräknade diametern på kärlet är cirka 20 cm. Kärlet har antagligen varit tunnformat.

Utöver keramiken framkom endast fynd i form av 1 flintavslag och 1 övrigt slagen flinta som påträffades som lösfynd i matjorden i schakt 2. Dessa tillvaratogs ej. Sentida fynd i form av hästskor, porslin och tegel påträffades i matjorden inom de flesta schakt, dessa redovisas inte i fyndlistan, bilaga 3 samt illustration 7 och 8.

Analysresultat

Från anläggning 1, L2023:561, insamlades prov för vedarts-, ¹⁴C-, makrofossil- och markkemisk analys. Analysrapporterna finns att ladda ner på Fornsök, samt på Kulturlandskapets hemsida.

Vedartsanalys

Vedartsanalysen syftar dels till att säkerställa låg egenålder på daterat material, men kan också ge en indikation på vegetationen i det närliggande landskapet.

Kolprover insamlades från den framkomna anläggningen. Provet analyserades av MAL.

I anläggning 1/L2023:561 fanns kol från al.⁷ Resultaten redovisas i tabell 1.

Alen växer huvudsakligen på fuktig mark, som kärr, kring myrar och vid stränder. Alar tål att växa i vatten, men klarar också periodvis torra. Al ger mycket glöd.

¹⁴C-analys

Alen blir sällan mer än drygt 100 år och lämpar sig således väl för datering. Kolet från anläggning 1/L2023:561 daterades till mellersta bronsålder.⁸ Resultatet redovisas i tabell 1.

Makrofossilanalys

Ett prov från anläggning 1/L2023:561 analyserades avseende makrofossiler. Inga förkolnade fröer framkom och endast lite träkol. Det klumpartade materialet påminde om hårt bränd lera eller möjligen obränt ben enligt MAL. För att utröna materialets härkomst utfördes en XRF-screening. Resultaten visar att det inte rör sig om ben.

Markkemisk analys

Endast ett prov, vilket subsamplats från makroprovet, analyserades. Inget referensprov hade tagits. Fosfatakkumulationen antyder ingen påtaglig kulturpåverkan varför avfallsgrop inte verkar vara en trolig tolkning. Värdet för MS indikerar ingen primär värmepåverkan. De skörbrända stenarna bör således ha placerats i gropen efter upphettning.

Keramisk analys

Kärlet har en mellangrov rabbnings, vilket tyder på en datering till mellersta bronsålder. Kärlogodset är relativt fint, vilket bekräftar datering

⁷ Östman m fl 2023

⁸ Calcagnile 2023

och troligtvis kan kärlet dateras till bronsålder period IV-V. Den här typen av kärl förekommer på boplatser som förrådskärl, men det är mera troligt att skärvorna tillhört någon form av gravkonstruktion. Stora rabbade kärl användes under mellersta och yngre bronsålder även som urnor för brända ben. Det kan dock inte uteslutas att kärlet satts ned som någon form av offer, enligt Brorsson.⁹

⁹ Brorsson 2023

Del 3 Resultat schaktningsövervakning

Under schaktningsövervakningen banade en grävmaskin av matjorden ner till alven. Den avbanade ytan var 17 x 156 meter stor, motsvarande 2650 m². Lagerföljden bestod av cirka 0,4 meter lerig matjord, följt av gulbrun lera. Vid ett fåtal tillfällen, vid övergången mot lerlagret, framkom mindre fläckiga partier av grå silt. Samtliga siltlager rensades fram och undersöktes.

Inga ytterligare anläggningar eller fynd påträffades vid avbaningen. Endast recenta fynd i form av tegeldraineringsrör och porslin påträffades. Metalldetektorn gav endast utslag på en järnspik.

Del 4 Tolkning och vidare åtgärder

Tolkning

Den avgränsande förundersökningen skulle fastställa utbredningen av boplatsen L1969:2365 inom arbetsområdet, samt om möjligt antikvariskt bedöma fyndplatsen L2022:9287 och avgränsa denna gentemot arbetsföretaget.

Det påträffades inga fynd eller anläggningar i närheten av boplatsen L1969:2365 varför den inte anses ha en utbredning inom arbetsområdet.

Vid den angivna platsen för fyndplatsen L2022:9287 påträffades endast två slagna flintor, båda i matjorden. Fynden anses inte tillräckliga för att ändra den tidigare bedömningen som fyndplats, dvs övrig kulturhistorisk lämning.

Dateringen av keramiken från L2023:561 till mellersta bronsålder kan relateras den undersökta stensättningen L1969:2054, där keramiken ansågs kunna dateras till perioden yngre bronsålder- äldre järnålder. Det är rimligt att det i området har funnits en kontinuerlig mänsklig närvaro under bronsålder.

Den nyregistrerade fornlämningen L2023:561 utgörs av en grund grop med innehåll av rabbad keramik, enstaka skörbrända stenar, ett klumpartat material och kolbitar. Anläggningen är av en typ som brukar förknippas med boplatser. Då inga andra anläggningar eller fynd påträffades i de närmaste schakten bedöms den som en ensamliggande lämning. Den flacka och leriga marken utgör inte heller ett typiskt boplatsläge. Den rabbade keramiken med fingerdragna ränder är typisk för yngre bronsålder, vilket också bekräftas av c-14 dateringen.¹⁰

Avsaknaden av brända ben och markrofossiler samt en relativt normal fosfathalt gör tolkningar som grav och avfallsgrop mindre trolig. Kombinationen av ett kärl samt kol och skärvsten i gropen kan ses som ett resultat av varmhållning av innehållet i kärlet. Det kan röra sig om mat eller dryck för konsumtion på platsen. Eftersom markkemianalysen inte uppvisar tydliga tecken på värmepåverkan är det troligt att det inte eldats direkt i gropen utan varma stenar

och kol har tillförts för att hålla en reglerad värme i gropen. Om det inte rör sig om matlagning/ varmhållning av mat/dryck kan det vara fråga om en process där värmen används för påskynad avdunstning av en vätska.

Det är intressant att en liknande anläggning hittades inom L1960:9289, tidigare Herrestad 417. Även den utanför en boplatsskontext, eventuellt med en samtida kokgrop i närheten. Vid Kulturlandskapets förundersökning av L2021:5248, i Tanums kommun framkom också en ensamliggande grop med keramik och kol. Det kan vara av intresse att jämföra dessa tre fynd, *tabell 2*. I samtliga fall har undersökaren gjort bedömningen att det rör sig om ett kärl i respektive grop. Samtliga har även analyserats makrofossilt utan att ge något annat resultat än träkol. Träkolet i groparna från Herrestad socken utgörs båda av al, medan det var tall i gropen från Tanum. Det är rimligt att göra bedömningen att det är lokala träslag som använts. Båda träslagen är dock bra träslag för en eld som ska brinna med en lagom intensitet, båda träslagen producerar också träkol. I två fall, L2021:5248 och L2023:561 har också markkemiska analyser gjorts där värdena inte avviker från omkringliggande mark. Vad gäller L2023:561 togs inga referensprover varför bedömningen att värdena i gropen är normala får ses som något osäker. Skärvsten förekommer enbart i den aktuella fornlämningen. Läget i terrängen skiljer sig något åt, två av groparna har ett relativt högt läge i terrängen med god utsikt medan den aktuella är belägen nere i slättlandskapet. Gropen i Tanum liksom den aktuella gropen från Herrestad har det gemensamt att de är belägna nära en samtida strand.

Om hypotesen att dessa relativt likartade anläggningar ingår i en likartad struktur får hänsyn tas till att det skiljer upp till tusen år mellan den yngsta och den äldsta dateringen. Det innebär att strukturen bör vara av fundamental betydelse för samhället under en lång tidsperiod.

Efter förundersökningen av L1960:9289 ställdes hypoteser om gropen utgjorde en grav eller ett offer.¹¹ Frågeställningen problematiseras i samband med den följande undersökningen, vilken

¹⁰ Brorsson & Ytterberg 2018 samt Calcagnile 2023

¹¹ Hernek & Ortman 2013

Tabell 2. Gropar med keramikkrärl

Lämning nr	Kol	Skärvsten	Placering i landskapet	Vedart	Makrofossil	Markkemi	Datering 95,4%	BP-år
L2023:561	Ja	Ja	Slätt	Al	Inga	Normala värden	1216-935 fKr	2896 ± 40
L21021:5248	Ja	Nej	Höjd	Tall	Inga	Normala värden	743-386 fKr	2379 ± 40
L1960:9289	Ja	Nej	Höjd	Al	Inga	Ej utfört	360-120 fKr	2170 ± 30

kunde bekräfta att gropen är ensamliggande eller eventuellt samtida med en kokgrop. Författaren anser att avsaknaden av ben gör att vi kan utsluta grav. Under förutsättning att kokgropen är samtida diskuterar författaren möjligheten av att kokgropen och gropen kan ses i en offerkontext.¹²

Båda dessa tolkningar är knutna till religiösa föreställningar, vilka kan vara långlivade strukturer. Om vi återigen förutsätter att de tre anläggningarna representerar en gemensam struktur kan vi utsluta gravhypotesen då ingen av anläggningarna uppvisar vare sig ben eller förhöjda fosfathalter. Offerhypotesen är svår då den är så öppen, vad är det för offer, till vilken religion eller världsåskådning hör det? Förutom möjligheten att kokgropen intill L1960:9289 kan tolkas som offerrelaterad finns det inget på den eller de andra platserna som tyder på offer.

En hypotes som inte prövats är om groparna kan ses som ett uttryck för tidens dominerande ekonomiska struktur. Tidsperioden yngre bronsålder och förromersk järnålder uppvisar en relativt stabil jordbruksekonomi, baserad på djurhållning.¹³ Det vore alltså inte omöjligt att de materiella uttrycken för denna ekonomi kan vara stabila. I en sådan struktur skulle dessa gropar kunna vara kopplade till utmarken, kanske betesdrift av djur.

Hypotesen bygger på ett litet urval av anläggningar och kräver ett större underlag för att kunna bevisas ingå i ett strukturellt jordbruks-ekonomiskt sammanhang. För att nå dit är det viktigt att framtida anläggningar fortsatt analyseras såväl makrofossilt som markkemiskt. För att klarlägga funktionen behöver ytterligare vägar sökas, sådana kan vara lipidanalyser av kera-

miken i groparna och pollenanalyser av gropens fyllning.

Värdering av måluppfyllelsen

Vid förundersökningen togs schakt upp motsvarande cirka 144 m². Det motsvarade ungefär det dubbla av den beräknade ytan på 60-80 m². Anläggningar skulle enligt undersökningsplanen endast undersökas efter kontakt med handläggare på Länsstyrelsen. Då en anläggning med synlig keramik i ytan påträffades kontaktades länsstyrelsen. Det beslutades att anläggningen skulle delundersökas och fynden samlas in. Den faktiska fälttiden motsvarade den beräknade tiden i fält.

Då den avgränsande förundersökningens budget hade begränsat med utrymme för analyser, fyndhantering och rapportmanus behövde en omfördelning göras av budget. En avvikelserapport med begäran om omfördelning av medel inom budgeten skickades till länsstyrelsen. Omfördelningen godkändes av länsstyrelsen.

Vid schaktningsövervakningen grävdes inte hela den planerade ytan upp. Den västra delen av området var enligt NCC inte aktuell för arbetet.

Förslag på vidare åtgärder

Kulturlandskapet anser att boplatsen L1969:2365 inte kommer att påverkas av arbetsföretaget och att L2022:9287 fortsatt skall bedömas som en fyndplats, en övrig kulturhistorisk lämning.

Som ett resultat av schaktningsövervakningen bedömer Kulturlandskapet att L2023:561 som undersökt och borttagen.

Lagstiftning

Fornlämningar är skyddade enligt 2 kap i Kulturmiljölagen (KML) och genom miljöbalkens (MB) generella hänsynsregler, där stor vikt läggs vid

¹² Munkenberg 2017

¹³ Svedhage 1997 och Ekman 2004

hänsyn till kulturlämningar och kulturmiljöer. Ansökan om ingrepp i lämningar lämnas till länsstyrelsen.

För fornlämningar gäller att de förutom själva lämningen även omges av ett så kallat fornlämningsområde. Fornlämningsområdet utgörs av ett så stort område på marken (eller sjöbotten) som behövs för att bevara fornlämningen och ge den tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse. Fornlämningsområdets storlek avgörs av länsstyrelsen från fall till fall.

KML syftar till att skydda och vårda kulturmiljöer. Ansvaret för kulturmiljön delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön (KML kap 1).

Källor

Litteratur

Bark, Rune	2009	Stensättningarna på Tåbergshed. Två stensättningar längs väg 161. Arkeologisk slutundersökning. Herrestad 127:1-2, Torsberg 4:15, Herrestads socken, Uddevalla kommun. Bohusläns museum. Rapport 2009:46.
Brorsson, Torbjörn & Ytterberg, Niklas	2018	Stil, kronologi och struktur. Bohusläns keramik i långtidsperspektiv. Bohusläns museum Kulturhistoriska dokumentationer nr 32.
Calcagnile, Lucio	2023	Rif.CEDAD: 2023_0185
Ekman, Sten	2004	Bohusläns kulturmärksutveckling från stenålder till historisk tid. I Projekt Gläborg – Rabbalshede. Bygden innanför fjordarna. 4 Metod- och materialanalys (red) Pia Cleasson och Betty-Ann Munkenberg. Bohusläns museum. Kulturhistoriska dokumentationer nr 16.
Hernek, Robert & Ortman, Oscar	2013	Arkeologiska förundersökningar längs med Nordlänken. Herrestads 161, 176, 317, 347, 415, 416, 417, 418 samt 419. Hedkärr 1:5, Grytingen 1:1 m.fl. Rapport 2013:6
Munkenberg, Betty-Ann	2017	Elden i centrum – exempel från Herrestad Torp. Rapport 2017:36 Arkeologerna. Herrestads socken, Uddevalla kommun.
Swedberg, Stig	2022	Tanum L2021:5248, Tanums kommun, Västra Götalands län. Arkeologisk förundersökning. Stenåldersboplatser och metalltida utmark. Kulturlandskapet rapporter 2022:15
Svedhage, Krister	1997	Tanumslätten med omgivning. Tanum socken Tanum kommun. Specialundersökning av världsarvsområdet Tanum. Delrapport III. Bohusläns museum rapport 1997:3
Östman, Sofi; Hristova, Ivanka, Linderholm, Johan & Eriksson, Samuel	2023	Miljöarkeologisk analys av ett prov från en grop. L2023:561, Tåbergsgården, Herrestad socken, Uddevalla kommun, Bohuslän . MAL Rapport 2023:11

Digitala källor

Kulturmiljöregistret, KMR	Fornsök, https://app.raa.se/open/fornsok/
Informationskartan Västra Götaland	https://ext-geoportal.lansstyrelsen.se/standard/?appid=023f6dde755f41c5a719b111ddfb80ed

Muntliga källor

Brorsson, Torbjörn	2023	Samtal över en kopp kaffe på Bohusläns museum 2023-05-23. Referatet redigerat av Torbjörn per mejl 2023-05-25.
--------------------	------	--

Bilagor

1. Schakt
2. Anläggningar
3. Fynd

Bilaga 1 – Schakt

Bilaga 1. Schakt

Schakt	Längd (m)	Bredd (m)	Minsta djup	Största djup	Markslag	Lagerföljd (m)	Kommentar	Anl	Fynd	Prov
1	6	1,8	0,4	0,4	Åker	0-0,35 m lerig matjord därunder gulbrun lera.	Elledning i norr utanför schaktet.	-	-	-
2	6	1,8	0,4	0,5	Åker	0-0,4 m lerig matjord därunder gulbrun lera.	1 flintavslag, 1 övrigt slagen flinta i matjord.	-	Ja	-
3	6	1,8	0,4	0,4	Åker	0-0,35 m lerig matjord därunder gulbrun lera.		-	-	-
4	6	1,8	0,5	0,6	Åker	0-0,45 m lerig matjord därunder gulbrun lera.		-	-	-
5	6	1,8	0,6	0,6	Åker	0-0,5 m lerig matjord därunder gulbrun lera.		-	-	-
6	6	1,8	0,4	0,55	Åker	0-0,4 m lerig matjord därunder gulbrun lera med inslag av ljusbruna/mörkbruna siltfläckar.	Anläggning innehållande keramik, skörbränd sten och kol hittades i ett parti av mörkbrun silt vid 0,45 m dj.	Ja	Ja	Ja
7	7	1,8	0,5	0,5	Åker	0-0,45 m lerig matjord därunder gulbrun lera.		-	-	-
8	6	1,8	0,5	0,5	Åker	0-0,45 m lerig matjord därunder gulbrun lera.		-	-	-
9	6	1,8	0,4	0,4	Åker	0-0,35 m lerig matjord därunder gulbrun lera.		-	-	-
10	6	2,5	0,6	0,6	Åker	0-0,6 m lerig matjord därunder gulbrun lera.	Matjorden var omrörd, mycket recenta material. En större stenkonzentration framkom, troligen rester av gammal gärdsgård.	-	-	-
11	6	2,5	0,5	0,5	Åker	0-0,45 m lerig matjord därunder gulbrun lera.	Omrört matjordslager med recenta material. Stenfyllt dränering i botten av schakt.	-	-	-
12	6	2,5	0,6	0,6	Åker	0-0,6 m lerig matjord därunder gulbrun lera.	Inom schaktets mitt löpte en lagerremsa av grus/ljusbrun sand i matjorden.	-	-	-

Bilaga 1, illustration 5. Erik mäter in schakt 3 inom den östra delytan av förundersökningsområdet. Vid bilarna syns bullervallen där styrd borrhning skulle ske. Foto mot väster.

Bilaga 1, illustration 6. Lagerföljden i schakten bestod av ett cirka 0,4 meter tjockt matjordslager följt av gulbrun lera. Fotot visar profilen inom schakt 2. Foto mot öster.

Bilaga 3, illustration 7. Sammanfogade delar av keramiken från L2023:561 som visar den grova rabbningen av ytan.

Bilaga 2 – Anläggningar samt Bilaga 3 – Fynd

Bilaga 2. Anläggningar

Anl nr	Hemvist	Möh	Typ	Beskrivning	Undersökningsstatus
1	Schakt 6	31,8	Grop	Oval, 0,8x0,7 meter stor och cirka 0,1 meter djup med oregelbunden botten. Fyllning av mörkbrun silt, något sotig, innehållande keramik, enstaka skörbrända stenar och kol. Påträffad 0,45 m dj under markytan.	Undersökt

Fyndlista. Fastighet Torsberg 2:2, L2023:561, Herrestads socken, Uddevalla kommun, Västra Götalands län.

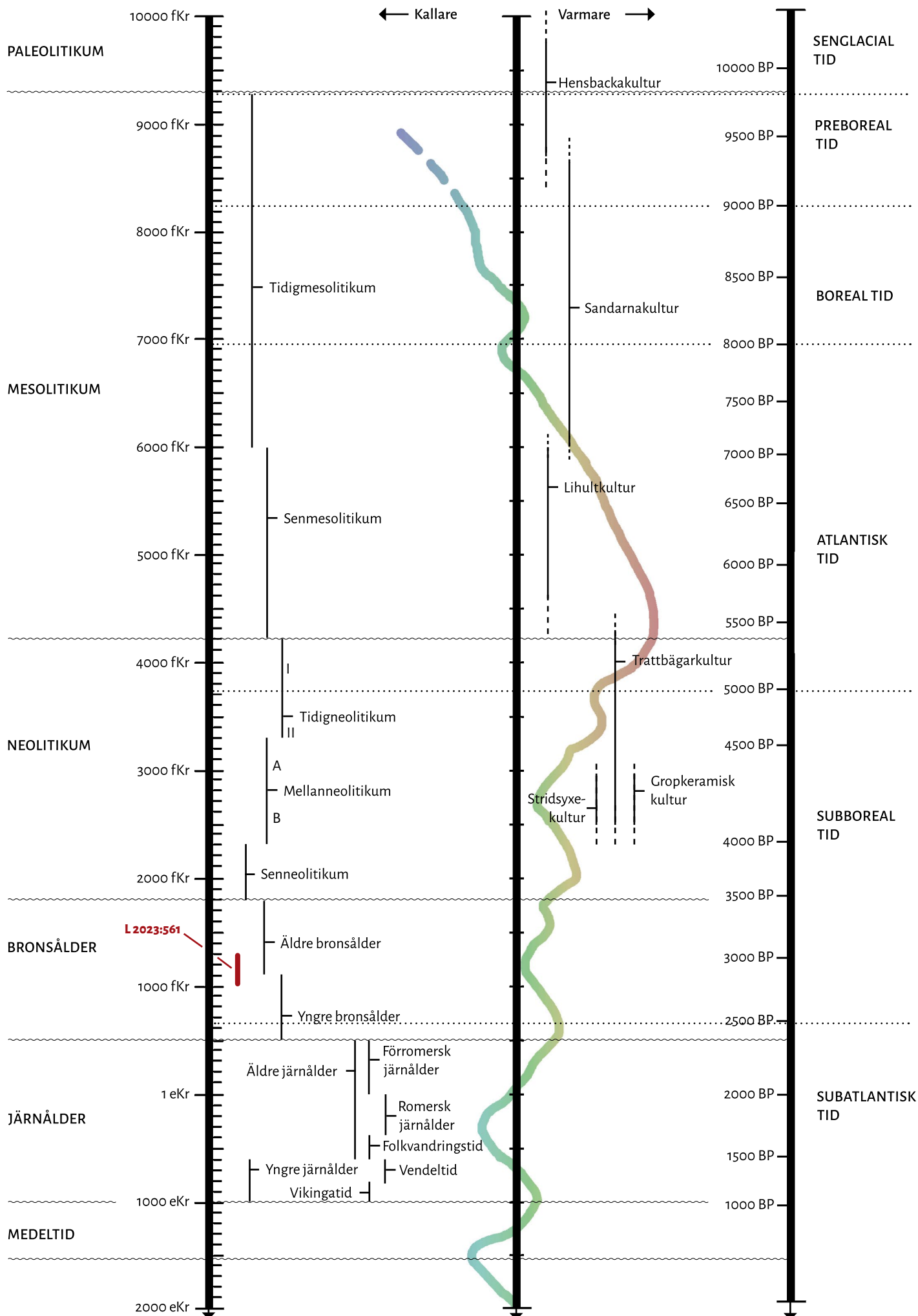
Fynd nr	Material	Sakord	Hemvist	Lager	Antal	Vikt (g)	Kommentar	Fyndstatus
1	Flinta	Avslag	Schakt 2	Matjord	1	1,8	Bränd.	Ej tillvaratagen
2	Flinta	Övrig slagen	Schakt 2	Matjord	1	70,8	Nodul av strandflinta med 2 avspaltningsärr.	Ej tillvaratagen
3	Keramik	Kärl	Schakt 6, Anl 1	Mörkbrun silt	1	363	Många skärivor från samma kärl funna tillsammans i grund grop, 0,45 m under markytan. Rabbad utsida med fingerdragna ränder. Rak vägg. Inga botten- eller mynningsbitar. Flera spjälkade, dåligt genombränd. Skärvtjocklek: 8-10 mm. Största magringskorn 1 mm.	Tillvaratagen

Bilaga 3, illustration 8. Sammanfogade delar av keramiken från L2023:561 som antyder kärlets form.

Dagens temperatur

← Kallare Varmare →

**Herrestad L1969:2365, L2022:9287 samt L2023:561,
Uddevalla kommun, Västra Götalands län
Avgränsande arkeologisk förundersökning samt
arkeologisk undersökning i form av schaktnings-
övervakning av boplatslämningar**

Under februari-mars genomförde Kulturlandskapet en avgränsande arkeologisk förundersökning av boplaten L1969:2365 följt av en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning av fornlämning L2023:561.

Vid förundersökningen påträffades en anläggning öster om boplaten L1969:2365. Anläggningen tolkades som en grop och innehöll flertalet skärvor av keramik. Keramikskärvorna från anläggningen var från samma kärl. Kärlet har troligen varit ett medelstort tunnformat förrådskärl. Det har rabbad utsida med fingerdragna ränder, typiskt för yngre bronsålder och äldre förromersk järnålder. Anläggningen registrerades som fornlämning L2023:561. Vid ett senare skede gjordes en schaktningsövervakning av området kring L2023:561.

www.kulturland.se